

## RÉGIÓ ÉS ETNIKUM†

Az European Center for Educational and Regional Studies (Maribor, 1992) által kezdeményezett – több ország részvételével zajló – kutatás középpontjában a Kelet-Közép-Európában végbemenő demokratizálódási folyamatok és a multikulturális szocializációra gyakorolt hatásuk áll. E munka egy szelete az a kérdőíves vizsgálat, amely a demokratikus értékek iránti attitűdöket, a máság iránti toleranciát, az empátiát, a világkép bizonyos elemeit a magyar iskolarendszer vertikumának tükrében vizsgálja. A következők ebből villantanak föl néhány eredményt.

A kutatás során 555 főt kérdeztek meg, a kiválasztott kvóta szerinti minta alapját az életkor és az iskolai végzettség képezte. A kutatás arra keresett választ, hogy a “valahová tartozás” mennyire fontos a kérdezettek számára. A válaszolók egytől ötig terjedő skálán osztályozták, hogy egy-egy kategória mennyire fontos számukra. A kapott adatok a következők (fontossági sorrendben, a két vonal a három domináns csoportot különíti el):

- 72% – állam, ország
- 71% – település
- 70% – a világ, az emberiség
- 64% – Európa
- 63% – nemzet, nemzetiség, etnikum
- 63% – országrész
- 51% – Közép- illetve Kelet-Európa

Részben az ún. *koncentrikus körök* elméletének‡ feje tetejére fordulását figyelhetjük meg. Mi lehet az oka, hogy “Európa földrengés-zónája” kapta a legzordabb helyet? Gyűlöljük saját magunkat? Nem merünk szembenézni történetünkkel, elfogadva abból a rosszat és a jót, megtanulva mindezzel együtt élni? Nem lehetséges-e, hogy sokszor szomszédainkra, ezen régió más csoportjaira vetítjük ki öngyűlöletünket, “kelet-európaiságunkat” s viszonyulunk ennek megfelelően hozzájuk?

### *Az adatok megoszlása nemek szerint*

Nemek szerint szétbontva a válaszokat, a nők felfelé húzzák a számokat, az *Országrész* kivételével minden egyes esetben több nő tartotta fontosnak az adott fogalmat, mint férfi. A legnagyobb különbség a világ, az emberiség esetében tapasztalható, több mint 10%.

### *Az adatok megoszlása életkor szerint*

A kor szerinti megoszlásokat vizsgálva az első, ami szembeötlik, hogy a 18–35 év közötti csoport az, amely mindig kisebb mértékben tart valamit fontosnak, mint a többi korcsoport.\* A globális értékek iránti attitűd egyértelműen korrelál az életkorról, az idősebb csoportok egyre kevésbé tartották fontosnak *A világ, az emberiség* kategóriáját. Az országon kívüli régiók megítélésében az életkor szempontjából valódi különbségek vannak. Míg a 35

† A dolgozat Forray R. Katalin & Hegedűs T. András: *A regionális és etnikai öntudat ébredése* című OTKA-kutatás keretei között készült.

‡ Eszerint környezetünk szűkebb-tágabb régióinak, illetve csoportjainak fontossága erősen korrelál azok távolságával. In: Allport, G.: *Az előítélet*. 86. p. (Gondolat, 1977.)

\* Hegedűs T. András és Forray R. Katalin szerint e nemzedék (a 60-asok, a konszolidációban születettek) jellemzője, hogy integrálódtak a társadalomba, de azzal soha nem azonosultak. In: Hegedűs T. András & Forray R. Katalin: *Az újjáépítés gyermekei – a konszolidáció gyermekei*. Budapest, Magvető, 1989.

év felettiék megítélése szerint a világ, az emberiség, Európa, Közép-Kelet-Európa fontossága közel egy szinten (60–68% között) van, minimális szóródást mutatva, addig a két fiatal korcsoportt majd 80%-a ítélte *A világ, az emberiség* kategóriát fontosnak, míg *Közép-, illetve Kelet-Európát* már csak 41, illetve 48%-uk. Tehát *Közép-, illetve Kelet-Európától* elsősorban a fiatalok fordulnak el! Mindegyik korcsoportnál *Az állam, az országrész* megelőzi fontosságban *A nemzet, nemzetiség, etnikum* fogalmát, illetve mindkettő kis mértékben fontosabb a 35, illetve 55 év felettieknek, mint a két fiatal korcsoportnak. Meglepő, hogy a legfiatalabbak, hasonlóan a két idősebb korcsoporthoz, fontosnak tartják *az Országrészt* (67, 68 illetve 72%), szemben a 2. csoporttal (42%). A legszűkebb környezet, a település a legfiatalabbak, illetve a 35–55 év közöttiek számára fontosabb, mint a másik két korcsoportnak. Utóbbiak talán a helyi cselekvés, a helyi demokráciák újjáéledésének jelei?

#### *A korcsoportok preferenciái*

Korcsoport	Legfontosabb	Legkevésbé fontos
14–17	Település	Közép-Kelet-Európa
18–35	Világ, emberiség	Közép-Kelet-Európa; Országrész
36–55	Település; Állam, ország	Közép-Kelet-Európa
55 felett	Országrész; Állam, ország	Világ, emberiség

#### *Az adatok megoszlása iskolai végzettség szerint*

A főbb különbségek a kategóriák két szélső pólusán helyezkednek el, azaz az iskolai végzettség emelkedésével nő *A világ, az emberiség* fontossága, míg a szűkebb haza, a település, az országrész esetében fordított összefüggés figyelhető meg, az alacsonyabb iskolázottságúak számára fontosabbak. A nemzet, nemzetiség, etnikum a befejezetlen alapfokkal rendelkezők számára a legkevésbé, míg a középfokú végzettségűek számára a leginkább fontos. A többi esetben az iskolai végzettségtől függetlenül hasonló, kis szórású válaszokat kaptunk.

#### *A csoportok preferenciái*

Iskolai végzettség	Legfontosabb	Legkevésbé fontos
Befejezetlen alapfokú	Település	Nemzet, etnikum; Közép-Kelet-Európa
Befejezett alapfokú	Település	Közép-Kelet-Európa
Középfokú	Ország, állam	Közép-Kelet-Európa
Felsőfokú	Világ, emberiség	Közép-Kelet-Európa

Úgy tűnik, a független változók közül nagyobb hatással bír az életkor, mint az iskolai végzettség. A fiatal generációkat elsősorban közvetlen környezetük és a globális kérdések mozgatják meg, a köztes régiók, akár az ország, a haza vagy az olyan csoportképző ismérvek, mint nemzet, nemzetiség, etnikum kevésbé. A többi fogalomhoz képest egyértelműen elutasítják *Közép- illetve Kelet-Európát*. (Ennek kibontása a későbbiek egyik nagyon fontos területe lehet.) Az idősebb korcsoportok értékrendszerében a hét kategória közül *Az ország, az állam* áll az első helyen, majd azt a szűkebb régió (település) követi, az országon kívüli régiók között különbséget nem tesznek, ellentétben a fiatalokkal.

A nemzet, nemzetiség, etnikum fontossága iskolai végzettségtől és életkortól függetlenül a vizsgált hét kategória sorrendjében a középső, alsó részen helyezkedik el.

*Kelemen Katalin*